

ESSZÉ A WALKMANRÓL

Shuhei Hosokawa: *Der Walkman-Effekt*. Merve Verlag, Berlin, 1987

A japán Sony cég 1980 tavaszán új leleménnyel rukkolt elő: walkman néven piacra dobott egy fejhallgatóval ellátott miniatűr magnetofont, ami a fiatalok körében néhány év alatt legalább olyan elterjedt vált, mint amilyen szent családokban az egyébként hasonló méretű és rendszerint azonos színű imakönyv. A kis masina akkora hasznót hozott a Sonynak, hogy a gazdasági szakemberek az utóbbi idők egyik legcsodálatosabb üzleti húzását látják benne. Mint minden csoda, ez is teljesen váratlan volt. A zenélőgépek piacán a hetvenes évek végéig az számított haladásnak, ha egy termék a többihez viszonyítva technikai és technológiai értelemben tökéletesedik, illetve ha új funkcióval egészül ki: gondoljunk csak az olyan kentaurlények egykori kirobbanó sikerére, mint a rádiómagnó vagy az ébresztőrádió. Ezzel szemben a walkman esetében az bizonyult forradalminak, hogy az újdonság technikailag és technológiailag egyaránt elmaradt, funkciógyarapodás helyett pedig inkább egyszerűsödésről beszélhetünk: a walkman rendszerint csak fejhallgatóval hallgatható, és a legprimitívebb kazettás magnetofonokkal ellentétben még fölvételezni sem lehet vele.

Akkor hát mivel magyarázható hallatlan népszerűsége, miféle igényeket elégít ki, miféle változásokat jelenthet az embereknek a zenéhez fűződő viszonyában? Ilyen és hasonló kérdések merültek fel Shuhei Hosokawa japán zenetudósban is, méghozzá olyan tolkodóan, hogy válaszkísérlete könyvnyi terjedelmű esszé lett. A szerző 1955-ben született Oszakában, ahol biológiát és zenetudományt tanult, majd rövid ideig Zágrábban és Bolognában ösztöndíjaskodott. Japán, olasz és francia folyóiratokban publikál, öt könyve jelent meg japánul, és a *Gaia Scienza* című tokiói lap főszerkesztője. A walkmanről szóló esszéje először 1981-ben jelent meg japánul, az angol fordítás a *Popular music* 1984-es évfolyamának 4. számában olvasható, németül pedig 1987-ben. Könyvében halvány nyoma sincs országunkban eltöltött tanulóéveinek, annál több viszont az olyan új francia filozófusok hatásának, mint amilyen Baudrillard, Deleuze, Guattari és például Lyotard, náluk találta meg azokat a kategóriákat, melyek segítségével egy korszerű tárgyról korszerűen lehet szólni.

A könyvből kitudódik, hogy ez egyáltalán nem egyszerű feladat: például a Sony félisztemnek képzelt mérnökei sem tudtak eléggé korszerűek lenni ahhoz, hogy a walkman leendő sikerét megsejtsék. Határozottan tiltakoztak a gyártása ellen, mert a masina primitív szerkezetét szégyenletes technikai-technológiai hanyatlásként könyvelték el. A nagy döntést azonban szerencsére a főisten, a cég igazgatója hozta meg, amiben a szerző a tudományos-technikai forradalmak kuhni ismérvét, az úgynevezett paradigmaváltást véli tetten érni. Mint írja, a walkman új paradigmát teremtett: a szokásos technikai fejlődés helyett pragmatikai szempontból forradalmasította a zenehallgatást.

A szerző ezen a ponton maga is paradigmát vált, és a továbbiakban nem technikailag, hanem a zenehallgató szempontjából elemzi a walkmant. És ebből a „hallószögéből” – hogy úgy mondjam – már nem is tartja annyira váratlannak a sikerét. Azért nem, mert például Lyotard-nál már a hetvenes években megtalálta azoknak a személyiség szerkezetű változásoknak a részletes leírását, melyek végeredményét a francia filozófus a „mozgó én autonómiájának” nevez. Éppen ezért a szerző szerint a walkman nem előfeltétele s

nem is következménye az elkoptatott szóval posztmodernnek is nevezett lyotard-i személyiségképnek, hanem mintaszerű megvalósulása.

Ami az új személyiségtypus mozgó részét illeti, a walkman valóban az úgynevezett *musica mobilisek* családjába tartozik. (*Musica mobilisek* a szerző olyan zenét ért, melynek forrása mozog, s ezt a térbeli változást az ember testi mozgása határozza meg.) Egész fejezet szól a „mobilis muzsika” különféle típusairól és fokozatairól, melyben terítékre kerül nemcsak az utcai muzsikálás és rádiózás, hanem a városi környezet lármájának fenomenológiája is. A témához képest talán túl komolyra sikeredett elemzés végkövetkeztetése, hogy a *musica mobilis* összes korábbi típusával ellentétben, a walkman-hallgatás magányos zenehallgatás, mivelhogy a fejhallgató megszakítja az akusztikai kapcsolatot a külvilággal. A szerző ezt a mozzanatot állítja párhuzamba a lyotard-i személyiségkép másik döntő ismérével, az autonómiával.

S közben természetesen eszébe sem jut az elidegenedetség mit tudom én, hanyadik fokozatát keresni a walkmanjelenségben, hiszen nem marxista ő, hanem normális ember; aki gyakran paradoxonokba hajló mikromegfigyeléseit nem hajlandó feláldozni a nagy általános elméletek oltárán. Sophie Marceau *La boom* című filmjében például talált egy jelenetet, ami lényegében nem bizonyít semmit, de legalább szép. A következőképpen írja le: „Egy partyn a szerelmes fiatalember azon töpreng, hogy hogyan közelíthetné meg kiválasztottját. Végül fölkéri táncolni. Egészen közel hajol hozzá, és walkmanje fejhallgatójának egyik kagylóját a saját fülére, a másikat pedig a lány fülére helyezi. A zene összeöleli őket. A boldog pár egy egészen más zenére és ritmusra táncol, mint a party többi részvevője.” Az efféle finom apróságok megakadályozzák a szerzőt abban, hogy úgynevezett nagy, általános kérdéseket feszegessen. Nem kérdezi például, hogy a walkman elválaszt vagy összekapcsol, butít vagy okosít, főlemel vagy lealacsonyít, ugyanis az új francia filozófusok segítségével is tudja, hogy hallgatója válogatja.

SEBŐK Zoltán

S Z Í N H Á Z

A HAJÓ

Sajátos kettősség jellemzi Gobby Fehér Gyula drámáját és Soltis Lajos rendezését is. Ami megtörténhetően mindennapinak tetszik, hogy egy kisvárosi biológianár házának udvarában éveken át hajót épít, erre költi minden pénzét, fordítja idejét, s hogy ezt a furcsa hobbit a helybeliek, hozzátartozók, barátok, ismerősök, előbb értetlenül szemlélik, utána felháborodnak miatta s minden eszközzel próbálják megakadályozni az építés befejezését, majd pedig amikor mintegy két héten át szüntelenül szakad az eső, bibliái özönvíztől tartva, hogy biztonságban legyenek, mindenáron megpróbálnak feljutni a

Gobby Fehér Gyula: A hajó. (Újvidéki Színház) – Rendező és díszlettervező: Soltis Lajos. Jelmez: Annamária Mihajlović. Zene: Molnár Dezső, Hernyák György. Mozgáskompozíció: Ivan Klemenc. Szereplők: Bicskei István, Faragó Edit, Vicei Natália f. h., Romhányi Ibi, Pásthly Máttyás, Simon Mihály f. h., Banka János, Szilágyi Nándor, valamint Brückner István, Modri Györgyi, Rózsa Ilona, Szántó Valéria, Szél Olivér, Szóke Zoltán és Tóth Loon főiskolai hallgatók.